

Coordonator
Mihail Udroiu

Compania de editare Libris

Editura C.H. Beck

Abrevieri...

Ghid de utilizare...

Codul de procedură penală

Comentariu pe articole

Partea generală

art. 1-603

Titlu I. Principiile și mijloacele apărării

Titlu II. Acțiunea penală și acțiunea civilă

Capitolul I. Acțiunea penală

Capitolul II. Acțiunea civilă

Ediția 3

– revizuită și adăugită –

Titlu III. Procesul penal

Capitolul I. Dispoziții generale

Capitolul II. Competența organelor judiciare

Secțiunea 1. Competență funcțională, după materie și după

calitatea persoanei a instanțelor judecătoresc

Secțiunea a 3-a. Dispoziții privind competența instanțelor

judecătoresc

Secțiunea a 4-a. Competență judecătorului de drept

și a judecătorului de cameră preliminară

Secțiunea a 5-a. Organele de urmărire penală și competența

Secțiunea a 6-a. Încorporării la judecător și strâmutarea

Capitolul III. Subiectii procesualii principali

Capitolul IV. Incripții și drepturi

Capitolul V. Partea civilă și acțiunea civilă

Capitolul VI. Parte a acțiunii penale

Capitolul VII. Avocatul. Asistență juridică și reprezentare

Titlu IV. Probele, mijloacele de probă și procedurile de probatologie

Capitolul I. Reguli generale

Capitolul II. Audierea persoanelor

Secțiunea 1. Reguli generale în materia

Secțiunea a 2-a. Audierea suspușilor

Secțiunea a 3-a. Audierea persoanelor care sunt parte sau

și a părții responsabile civile

Secțiunea a 4-a. Audierea martorilor

Secțiunea a 5-a. Audierea victimelor

Secțiunea a 6-a. Audierea

Editura C.H. Beck

București 2020

Cuprins

Abrevieri	Art.	Pag.
Ghid de utilizare	XIII	
Partea generală	1-284	1
Titlul I. Principiile și limitele aplicării legii procesuale penale	1-13	1
Titlul II. Acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal	14-28	147
Capitolul I. Acțiunea penală	14-18	147
Capitolul II. Acțiunea civilă	19-28	173
Titlul III. Participanții în procesul penal	29-96	205
Capitolul I. Dispoziții generale	29-34	206
Capitolul II. Competența organelor judiciare	35-76	277
Secțiunea 1. Competență funcțională, după materie și după calitatea persoanei a instanțelor judecătorești	35-40	277
Secțiunea a 2-a. Competență teritorială a instanțelor judecătorești	41-42	289
Secțiunea a 3-a. Dispoziții speciale privind competența instanțelor judecătorești	43-52	297
Secțiunea a 4-a. Competența judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară	53-54	328
Secțiunea a 5-a. Organele de urmărire penală și competența acestora	55-63	332
Secțiunea a 6-a. Incompatibilitatea și strămutarea	64-76	365
Capitolul III. Subiecții procesuali principali și drepturile acestora	77-81	426
Capitolul IV. Inculpatul și drepturile acestuia	82-83	446
Capitolul V. Partea civilă și drepturile acesteia	84-85	457
Capitolul VI. Partea responsabilă civilmente și drepturile acesteia	86-87	464
Capitolul VII. Avocatul. Asistența juridică și reprezentarea	88-96	472
Titlul IV. Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii	97-201	517
Capitolul I. Reguli generale	97-103	520
Capitolul II. Audierea persoanelor	104-131	692
Secțiunea 1. Reguli generale în materia audierii persoanelor	104-106	692
Secțiunea a 2-a. Audierea suspectului sau a inculpatului	107-110	717
Secțiunea a 3-a. Audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente	111-113	781
Secțiunea a 4-a. Audierea martorilor	114-124	802

	Art.	Pag.
Secțiunea a 5-a. Protecția martorilor.....	125-130	883
Secțiunea a 6-a. Confruntarea.....	131	893
Capitolul III. Identificarea persoanelor și a obiectelor	132-137	895
Capitolul IV. Metode speciale de supraveghere sau cercetare.....	138-153	905
Capitolul V. Conservarea datelor informative.....	154-155	1068
Capitolul VI. Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrисuri	156-171	1089
Secțiunea 1. Percheziția domiciliară.....	157-164	1090
Secțiunea a 2-a. Alte forme de percheziție	165-168	1130
Secțiunea a 3-a. Ridicarea de obiecte și înscrisuri.....	169-171	1188
Capitolul VII. Expertiza și constatarea	172-191	1205
Capitolul VIII. Cercetarea locului faptei și reconstituirea.....	192-195	1317
Capitolul IX. Fotografarea și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau ale altor persoane	196	1324
Capitolul X. Mijloace materiale de probă.....	197	1328
Capitolul XI. Înscrисurile	198-201	1329
Titlul V. Măsurile preventive și alte măsuri procesuale	202-256	1339
Capitolul I. Măsurile preventive	202-244	1340
Secțiunea 1. Dispoziții generale.....	202-208 ¹	1340
Secțiunea a 2-a. Reținerea.....	209-210	1360
Secțiunea a 3-a. Controlul judiciar	211-215 ¹	1369
Secțiunea a 4-a. Controlul judiciar pe cauțiune	216-217	1390
Secțiunea a 5-a. Arrestul la domiciliu	218-222	1397
Secțiunea a 6-a. Arrestarea preventivă	223-240	1421
Secțiunea a 7-a. Încetarea de drept, revocarea și înlocuirea măsurilor preventive.....	241-242	1473
Secțiunea a 8-a. Dispoziții speciale privind măsurile preventive aplicate minorilor	243-244	1490
Capitolul II. Aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical	245-248	1493
Secțiunea 1. Obligarea provizorie la tratament medical	245-246	1493
Secțiunea a 2-a. Internarea medicală provizorie	247-248	1504
Capitolul III. Măsurile asigurătorii, restituirea lucrușilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii	249-256	1520
Titlul VI. Acte procesuale și procedurale comune	257-284	1577
Capitolul I. Citarea, comunicarea actelor procedurale și mandatul de aducere	257-267	1577
Capitolul II. Termenele	268-271	1622
Capitolul III. Cheltuielile judiciare	272-276	1636
Capitolul IV. Modificarea actelor procedurale, îndreptarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite	277-279	1649
Capitolul V. Nulitățile	280-282	1654
Capitolul VI. Amenda judiciară	283-284	1682

Partea specială.....	285-603	1695
Titlul I. Urmărirea penală.....	285-341	1695
Capitolul I. Dispoziții generale.....	285-287	1695
Capitolul II. Sesizarea organelor de urmărire penală	288-298	1701
Secțiunea 1. Reglementări generale.....	288-294 ¹	1701
Secțiunea a 2-a. Plângerea prealabilă	295-298	1710
Capitolul III. Conducerea și supravegherea activității organelor de cercetare penală de către procuror	299-304	1716
Capitolul IV. Efectuarea urmăririi penale	305-326	1725
Secțiunea 1. Desfășurarea urmăririi penale	305-311	1725
Secțiunea a 2-a. Suspendarea urmăririi penale	312-313	1736
Secțiunea a 3-a. Clasarea și renunțarea la urmărirea penală.....	314-320	1738
Secțiunea a 4-a. Terminarea urmăririi penale	321-323	1753
Secțiunea a 5-a. Dispoziții privind efectuarea urmăririi penale de către procuror	324-326	1755
Capitolul V. Rezolvarea cauzelor și sesizarea instanței	327-331	1760
Capitolul VI. Reluarea urmăririi penale	332-335	1767
Capitolul VII. Plângerea împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală.....	336-341	1784
Titlul II. Camera preliminară.....	342-348	1815
Titlul III. Judecata	349-477¹	1863
Capitolul I. Dispoziții generale.....	349-370	1864
Capitolul II. Judecata în primă instanță	371-407	1934
Secțiunea 1. Desfășurarea judecării cauzelor	371-390	1934
Secțiunea a 2-a. Deliberarea și hotărârea instanței	391-407	2064
Capitolul III. Apelul.....	408-425	2102
Capitolul III ¹ . Contestația	425 ¹	2153
<i>Capitolul IV*</i>		
Capitolul V. Căile extraordinare de atac	426-470	2164
Secțiunea 1. Contestația în anulare	426-432	2164
Secțiunea a 2-a. Recursul în casătie.....	433-451	2194
Secțiunea a 3-a. Revizuirea.....	452-465	2253
Secțiunea a 4-a. Redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate	466-470	2335
Capitolul VI. Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare	471-477 ¹	2367
Secțiunea 1. Recursul în interesul legii.....	471-474	2367
Secțiunea a 2-a. Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept.....	475-477 ¹	2389

¹) Conform art. 102 pct. 260 din Legea nr. 255/2013, „Capitolul IV din Titlul III al Părții speciale devine Secțiunea 1 din Capitolul V din Titlul III al Părții speciale”.

	Art.	Pag.
Titlul IV. Proceduri speciale.....	478-549¹	2435
Capitolul I. Acordul de recunoaștere a vinovăției.....	478-488	2437
Capitolul I ¹ . Contestația privind durata procesului penal	488 ¹ -488 ⁶	2502
Capitolul II. Procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice.....	489-503	2518
Capitolul III. Procedura în cauzele cu infractori minori.....	504-520	2578
Capitolul IV. Procedura dării în urmărire	521-526	2631
Capitolul V. Procedura reabilitării	527-537	2637
Capitolul VI. Procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri	538-542	2669
Capitolul VII. Procedura în caz de dispariție a dosarelor judiciare și a înscrisurilor judiciare	543-547	2698
Capitolul VIII. Procedura privind cooperarea judiciară internațională și punerea în aplicare a tratatelor internaționale în materie penală.....	548-549	2706
Secțiunea 1. Dispoziții generale.....	548	2706
Secțiunea a 2-a. Recunoașterea unor acte judiciare străine	549	2775
Capitolul IX. Procedura de confiscare sau desființare a unui înscris în cazul clasării.....	549 ¹	2776
Titlul V. Executarea hotărârilor penale	550-601¹	2809
Capitolul I. Dispoziții generale.....	550-554	2810
Capitolul II. Punerea în executare a hotărârilor	555-581	2828
Secțiunea 1. Punerea în executare a pedepselor principale	555-561	2828
Secțiunea a 2-a. Punerea în executare a pedepselor complementare	562-565	2851
Secțiunea a 3-a. Punerea în executare a măsurilor de siguranță	566-574	2870
Secțiunea a 4-a. Punerea în executare a altor dispoziții	575-576	2910
Secțiunea a 5-a. Punerea în executare a amenzii judiciare și a cheltuielilor judiciare avansate de stat	577-578	2915
Secțiunea a 6-a. Punerea în executare a dispozițiilor civile din hotărâre	579-581	2919
Capitolul III. Alte dispoziții privind executarea	581 ¹ -596	2927
Secțiunea 1. Condamnarea în cazul anulării sau revocării renunțării la amânarea pedepsei sau a amânării aplicării pedepsei....	581 ¹ -582	2927
Secțiunea 1 ¹ . Schimbări în executarea unor hotărâri	583-588	2943
Secțiunea a 2-a. Amânarea executării pedepsei închisorii sau a detenționii pe viață	589-591	3000
Secțiunea a 3-a. Întreruperea executării pedepsei închisorii sau a detenționii pe viață	592-594	3021
Secțiunea a 4-a. Înlăturarea sau modificarea pedepsei	595-596	3032
Capitolul IV. Dispoziții comune	597-601 ¹	3051
Titlul VI. Dispoziții finale	602-603	3085
Bibliografie.....	3089	
Index alfabetic	3107	

Art. 1. Normele de procedură penală și scopul acestora

(1) Normele de procedură penală reglementează desfășurarea procesului penal și a altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală.

(2) Normele de procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

Corelații legislative: art. 8 C.proc.pen.

Comentariu

Sumar

1. Codul de procedură penală din 1968	5
2. Noul Cod de procedură penală	5
3. Fazele și scopul procesului penal	6
4. Normele de procedură	7

1. Codul de procedură penală din 1968. Intrat în vigoare în ianuarie 1969, vechiul Cod de procedură penală a trebuit inițial să facă față rigorilor procesului penal ale statului totalitar, pentru ca ulterior, cu multiple modificări, să fie adaptat exigențelor unui stat democratic. Ratificarea în 1994 a CtEDO a condus la aplicarea directă în cadrul procesului penal a standardelor europene de protecție, constatăndu-se numeroase situații în care normele de procedură penală române se aflau într-o vădită contradicție cu jurisprudența CtEDO.

2. Noul Cod de procedură penală. În acest context, noul Cod de procedură penală adoptat prin Legea nr. 135/2010 (M.Of. nr. 486 din 15 iulie 2010) a avut în vedere crearea unui cadru legislativ clar, previzibil și accesibil tuturor participanților la efectuarea actului de justiție penală. Totodată, legiuitorul s-a preocupat de așezarea procesului penal pe pilonii unor noi principii care, alături de cele clasice, să contribuie la o mai bună înfăptuire a justiției penale cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Această structură reprezintă nucleul dur al reglementării desfășurării unui nou model de proces penal în cadrul căruia să fie constatătate la timp, în mod complet și fără echivoc, faptele care constituie infracțiuni, astfel încât nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii.

Încă din tezele prealabile ale noului Cod de procedură penală s-a subliniat că obiectivele noului Cod sunt:

- a) crearea unui cadru legislativ în care procesul penal să fie mai rapid și mai eficient, prin urmare, în mod semnificativ mai puțin costisitor;
- b) protecția unitară a drepturilor omului și a libertăților garantate de Constituție și de actele normative internaționale;
- c) armonizarea soluțiilor derivate din Codul de procedură penală cu prevederile legilor speciale cu dispoziții procesuale penale;
- d) armonizarea conceptuală cu prevederile noului Cod penal, o atenție deosebită fiind acordată noii definiții a faptei care constituie infracțiune;

e) reglementarea adecvată a obligațiilor internaționale asumate de țara noastră privind actele normative din domeniul dreptului procesual penal;

f) stabilirea unui echilibru corespunzător între cerințele pentru o procedură penală eficientă, protejarea drepturilor procedurale elementare, dar și a celor fundamentale ale omului pentru participanții la procesul penal și respectarea unitară a principiilor care privesc desfășurarea echitabilă a procesului penal.

4 Așadar, elaborarea noii codificări a urmărit, *pe de o parte*, asigurarea eficienței procesului penal și definirea limitelor puterilor coercitive ale statului, iar, *pe de altă parte*, garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal, astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale UE, ale celorlalte reglementări ale UE în materie procesual penală (de pildă, Directiva UE/2010/64 referitoare la dreptul de interpretare și traducere în procedurile penale), precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

5 Această viziune se fundamentează atât pe doctrina națională sau europeană și pe dezvoltările jurisprudențiale ale instanțelor europene, cât și pe analizele psihologice empirice ale lui Tom R. Tyler, care leagă respectarea de către public a legii de existență și funcționarea unui sistem de garanții procedurale în cadrul procesului penal (T.R. Tyler, Why People Obey the Law, Yale University Press, New Haven, 1990, p. 174).

6 Din păcate, obiectivele avute în vedere la elaborarea proiectului noului Cod de procedură penală pot fi anevoios regăsite în actuala arhitectură a normelor procedurale, coerenta procedurilor fiind sensibil afectată pe de o parte de modificările semnificative operate prin Legea de punerea în aplicare, iar, pe de altă parte, prin numeroasele decizii ale Curții Constituționale, ori prin intervențiile legislative realizate în principal pe calea ordonanțelor de urgență ale Guvernului.

7 **3. Fazele și scopul procesului penal.** Noul model de proces penal presupune o structură cu *patru faze procesuale*: urmărirea penală, camera preliminară, judecata și executarea hotărârilor. Așadar, nu există echivalență între noțiunea de *proces penal* și cea de *procedură penală*; procedura penală este o noțiune mai largă decât procesul penal, incluzând și alte proceduri *postsententiam* (de pildă, procedurile în cadrul cărora se solicită dispunerea reabilitării judecătoarești). Deopotrivă, noțiunea de *proces penal* este diferită de cea de *cauză penală*, aceasta din urmă vizând obiectul procesului penal (fapta și încadrarea juridică a acesteia, precum și persoana acuzată).

8 Scopul procesului penal reprezintă finalitatea urmărită prin desfășurarea procesului penal; astfel, art. 8 C.proc.pen. prevede că procesul penal trebuie să se desfășoare cu respectarea tuturor garanțiilor procesuale ale dreptului la un proces echitabil, astfel încât să fie constatătă la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil.

9 Componențele scopului procesului penal sunt:

(i) constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni; se dă astfel efect atât principiului operativității, cât și respectării dreptului la un proces echitabil într-un termen rezonabil;

(ii) respectarea principiului afării adevărului cu asigurarea garanțiilor procesuale privind dreptul la apărare și egalitatea armelor.

4. Normele de procedură. Procedura penală este o materie evolutivă, aflată la cel mai ridicat nivel de tehnicitate avut vreodată în istoria ei, ca urmare a reformei perpetue desfășurate în condițiile unei augmentări a normelor de incriminare, sporirii riscului unor atacuri teroriste, caracterului transnațional al activităților infracționale, dar și a soluțiilor pronunțate de CtEDO și CJUE în materia drepturilor și libertăților fundamentale ori a actelor normative adoptate în cadrul UE, care au urmărit armonizarea standardelor de protecție a unor componente ale dreptului la un proces echitabil.

Normele de procedură penală sunt cele care prevăd regulile de desfășurare ale procedurilor penale (dispoziția sau preceptul), precum și sancțiunile aplicabile în cazul încălcării acestora (sancțiunea).

În doctrină (Gh. Mateuț, Procedură penală. Partea Generală, Ed. Universul Juridic, 2019, p. 21) s-a arătat că „din redactarea normelor procesual penale nu lipsește niciodată **dispoziția**, care este cuprinsă în mod explicit, însă celelalte elemente (**ipoteza și sancțiunea**) pot lipsi din formula legii, fiind doar **deduse sau incluse în alte norme juridice** (...) dacă normele de procedură nu se deosebesc esențial de celelalte norme juridice în ceea ce privește **structura logică, formularea tehnico-legislativă și clasificarea** lor, se evidențiază în mod particular prin natura **sancțiunilor** care pot interveni în caz de încălcare a dispoziției normei de procedură penală. (...) Din punctul de vedere al forței juridice și al sancțiunilor sub care sunt prevăzute, pot fi norme absolut imperative (oneroase sau prohibitive), care conțin o dispoziție de ordine publică a cărei nesocotire atrage întotdeauna sancțiunea nulității sau a decăderii, norme relativ imperative, care sunt prevăzute sub sancțiunea nulității, dar care nu operează decât în situația în care nerrespectarea lor a adus atingere unor garanții procesuale, și norme dispozitive sau permisive, care nu determină, în caz de încălcare, nulitatea actului ori decăderea din drepturi, ca sancțiuni procesuale, însă pot atrage aplicarea unei amenzi sau a unei sancțiuni disciplinare”.

În esență, în procedura penală pot fi distinse următoarele două mari categorii de norme: **normele procesuale** referitoare la actele și/sau măsurile procesuale, și **normele procedurale** ce constituie complementul celor dintâi norme și prin intermediul căror sunt puse în executare actele și/sau măsurile procesuale.

Valorile sociale protejate prin intermediul normelor de procedură sunt enumerate cu titlu de principiu în art. 1 alin. (2) C.proc.pen., respectiv: garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal, astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale UE, ale celorlalte reglementări ale UE în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte. Deopotrivă, în art. 1 alin. (2) C.proc.pen. se arată că scopul normelor de procedură este și asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare.

Se observă astfel că, încă din primul articol al Codului de procedură penală, legiuitorul face apel la o abordare dihotomică punând în balanță atât interesul statului, cât și drepturile fundamentale ale participanților la procedurile penale.

În această privință, în mod întemeiat s-a remarcat în literatura de specialitate română (Gh. Mateuț, op. cit., p. 23) că prin renunțarea la reglementarea scopului procesului penal și legiferarea scopului normelor de procedură penală se subliniază „funcția esențială pe care trebuie să-o îndeplinească procedura penală în cadrul materiei pe care o legiferează, având strânsă legătură cu înfăptuirea justiției penale. Este vorba de asigurarea echilibrului

între apărarea socială, pe de o parte, și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, pe de altă parte”.

17 Tot astfel, în doctrina franceză (E. Dreyer, O. Mousset, *Procedure penale*, 2^e edition, LGDJ, Paris, 2019, p. 18) s-a arătat că normele de procedură penală trebuie să asigure un echilibru procedural între participanții la procesul penal și, în special, între două interese antagonice: „pe de o parte, cel al statului care urmărește o represiune efectivă, eficace și rapidă a persoanei care a comis o infracțiune, iar pe de altă parte cel al acuzatului (suspect sau inculpat) care trebuie să fie în măsură să efectueze o apărare concretă și efectivă în condițiile în care sunt în joc onoarea și libertatea sa; prin urmare, dacă normele de procedură sunt marcate de liberalism și își exprimă preferința doar pentru protecția libertăților individuale, există un mare risc de a vedea infractori care profită de acestea pentru a scăpa de tragerea la răspundere penală; pe de altă parte, dacă procedurile penale sunt extrem de stricte, urmărind a privilegia necesitățile represiunii penale, există pericolul producerii unor erori judiciare prin condamnarea unei persoane nevinovate”.

Art. 2. Legalitatea procesului penal

Procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege.

Corelații legislative: art. 1 alin. (5) din Constituție; art. 527-537, art. 538-542, art. 543-547 C.proc.pen.; art. 273, art. 277, art. 280 C.pen.

Comentariu

Sumar

1. Noțiune	8
2. „Calitățile” legii	9
3. Exigența legalității în procedurile penale	11

1 **1. Noțiune.** Potrivit art. 1 alin. (5) din Constituție, respectarea Constituției, a supremăției sale și a legilor este obligatorie. În acest sens, Curtea Constituțională a arătat că „art. 1 alin. (5) din Constituție instituie obligativitatea respectării legilor, fără a distinge între cetățenii români și străini ori apatrizi” (D.C.C. nr. 1228/2010).

2 Legalitatea procesului penal este principiul fundamental potrivit căruia desfășurarea întregului proces penal (atât în cursul urmăririi, cât și al camerei preliminare sau al judecății ori cu ocazia punerii în executare a hotărârilor), precum și a altor proceduri penale [procedura de reabilitare judecătorească (a se vedea *infra* comentariul art. 527-537 C.proc.pen.), procedura de reparare a pagubei pricinuite de condamnarea sau arestarea pe nedrept (a se vedea *infra* comentariul art. 538-542 C.proc.pen.) sau procedura referitoare la înlocuirea ori reconstituirea unor înscrisuri (a se vedea *infra* comentariul art. 543-547 C.proc.pen.) etc.] are loc potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. Principiul legalității fazei de executare este stipulat de art. 1 din Legea nr. 254/2013, respectiv de art. 4 din Legea nr. 253/2013.

3 Astfel, pe de o parte, trebuie să existe o lege previzibilă și accesibilă, conformă standardelor constituționale și de protecție a drepturilor omului, care să prevadă regulile procedurale, iar, pe de altă parte, este necesar ca actele și probele în procesul penal să fie efectuate potrivit legii.

În literatura de specialitate s-a arătat că respectarea principiului legalității se verifică în raport cu toate normele care reglementează un act, și nu numai în raport cu o anumită dispoziție de lege (N. Volonciu, *Tratat de procedură penală*, vol. I, op. cit., 1998, p. 83; V. Dongoroz s.a., *Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior*, op. cit., 1969, p. 12).

2. „Calitățile” legii. Dacă în dreptul intern noțiunea de lege procesuală poate privi dispozițiile din legi, ordonațe de urgență ale Guvernului ori convențiile și tratatele internaționale la care România este parte, în jurisprudența sa, CtEDO înțelege prin lege nu numai baza legală din dreptul intern – „textul în vigoare interpretat de instanța competență” (CtEDO, *Sunday Times c. Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, hotărârea din 26 aprilie 1979, parag. 49) – ci și „calitatea legii”. Aceasta înseamnă că legea, prin calitățile ei, garantează principiul preeminenței dreptului, menționat explicit în preambulul CEDO, și oferă o anume protecție împotriva încălcărilor arbitrare ale drepturilor garantate de CEDO (CtEDO, *Rotaru c. României*, hotărârea din 4 mai 2000, parag. 55).

Calitățile legii analizate de instanța europeană în acest scop sunt *accesibilitatea și previzibilitatea*.

Legea trebuie să fie, în primul rând, *accesibilă*. Accesibilitatea legii are în vedere posibilitatea persoanei de a cunoaște conținutul dispozițiilor legale (de pildă, cetățeanul să disponă de informații suficiente, în circumstanțele cauzei, cu privire la existența și conținutul normelor juridice aplicabile într-un caz determinat). În al doilea rând, legea trebuie să fie *previzibilă* (CtEDO, *S.W. c. Regatului Unit*, hotărârea din 22 noiembrie 1995, parag. 34-36), adică să fie redactată cu suficientă precizie, în astă fel încât să permită oricărei persoane – care la nevoie poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduită.

Această exigență de „previzibilitate” a dispoziției de drept este destinată să protejeze principiul securității juridice și este respectată „în cazul în care persoana poate să prevadă în mod rezonabil, având în vedere circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-un act determinat” sau „dacă legea indică în mod suficient de clar în ce împrejurări și condiții autoritățile publice pot lua o anumită măsură” (CtEDO, *Vetter c. Franței*, hotărârea din 31 mai 2005, parag. 26; CtEDO, *Sunday Times c. Regatului Unit*, hotărârea din 26 aprilie 1979, parag. 49; CtEDO, *Goodwin c. Regatului Unit*, hotărârea din 11 iulie 2002, parag. 31).

Întinderea noțiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de conținutul dispoziției legale despre care este vorba, de domeniul de aplicare al acesteia, precum și de numărul și calitatea destinaților (CtEDO, *Groppera Radio AG s.a. c. Elveției*, hotărârea din 28 martie 1990, parag. 68).

Previzibilitatea legii nu se opune ca persoana interesată să fie nevoită să recurgă la o consiliere pentru a evalua, în mod rezonabil față de împrejurările cauzei, consecințele ce ar putea decurge dintr-o anumită acțiune (CtEDO, *Tolstoy Miloslavsky c. Regatului Unit*, hotărârea din 13 iulie 1995, parag. 37). La fel se întâmplă mai ales cu profesioniștii, obligați să dovedească o mare prudență (adică să evaluateze cu o grijă deosebită risurile) în exercitarea meseriei (CtEDO, *Pessino c. Franței*, hotărârea din 10 octombrie 2006, parag. 33).

Curtea Constituțională a îmbrățișat criteriile europene cu privire la calitatea legii aplicându-le în deciziile prin care a declarat dispoziții procedurale ca nefind constituționale

ca urmare a lipsei de previzibilitate a textului de lege. Astfel, în Decizia nr. 1470/2011 instanța de contencios constituțional a reținut că: „principiul legalității presupune existența unor norme de drept intern suficient de accesibile, precise și previzibile în aplicarea lor, astfel cum reiese și din jurisprudență constantă a CtEDO (hotărârea din 5 ianuarie 2000, pronunțată în cauza *Beyeler c. Italiei*, parag. 109 și hotărârea din 8 iulie 2008, pronunțată în cauza *Fener Rum Patrikligi c. Turciei*, parag. 70) (...). Prin urmare, Curtea constată că dispozițiile art. 320¹ alin. (8) C.proc.pen. contravin dispozițiilor art. 21 alin. (3) din Constituție referitor la dreptul la un proces echitabil în ce privește componenta referitoare la claritatea și previzibilitatea normelor juridice” (D.C.C. nr. 1470/2011). Tot astfel, în Decizia nr. 363/2015, instanța de contencios constituțional a reținut că: „orice act normativ trebuie să îndeplinească anumite condiții calitative, printre acestea numărându-se previzibilitatea, ceea ce presupune că acesta *trebuie să fie suficient de precis și clar pentru a putea fi aplicat*. În același sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că legea trebuie, într-adevăr, să fie accesibilă justițialului și previzibilă în ceea ce privește efectele sale. Pentru ca legea să satisfacă *cerința de previzibilitate*, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrajului. De aceea, o lege îndeplinește condițiile calitative impuse atât de Constituție, cât și de Convenție, numai dacă norma este enunțată cu suficientă precizie pentru a permite cetățeanului să își adapteze conduită în funcție de aceasta, astfel încât, apelând la nevoie la consiliere de specialitate în materie, el să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, față de circumstanțele speței, consecințele care ar putea rezulta dintr-o anumită faptă și să își corecteze conduită. Curtea, având în vedere principiul generalității legilor, reține că poate să fie dificil să se redacteze legi de o precizie totală și o anumită suplete poate chiar să se dovedească de dorit, suplete care nu trebuie să afecteze, însă, previzibilitatea legii. Totodată, Curtea constată că, potrivit art. 8 alin. (4) teza întâi din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată (M.Of. nr. 260 din data de 21 aprilie 2010) „textul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce”, iar potrivit art. 36 alin. (1) din aceeași lege, „actele normative trebuie redactate într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie” (D.C.C. nr. 363/2015).

Pe cale de consecință, în activitatea legislativă, principiul legalității impune legiuitorului, pe de o parte, obligația de a prevedea într-o lege organică sau ordonanță de urgență regulile procedurale (*lex scripta*), precum și, pe de altă parte, pe cea de a redacta textul în mod clar și previzibil, pentru ca orice persoană să își dea seama care activități procesuale realizate de organele judiciare intră sub incidența legii (*lex certa*). În acest sens, preluând jurisprudența CtEDO, Curtea Constituțională „pone, în mod esențial, accentul pe respectarea exigențelor de calitate a legislației interne, legislație care, pentru a fi compatibilă cu principiul preeminenței dreptului, trebuie să îndeplinească cerințele de accesibilitate (normele care guvernează materia interceptării comunicațiilor trebuie reglementate la nivel de lege), claritate (normele trebuie să aibă o redactare fluentă și inteligibilă, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce, într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și

de ortografie), precizie și previzibilitate (*lex certa*, norma trebuie să fie redactată clar și precis, astfel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie, poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduită și să fie capabilă să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat)” (D.C.C. nr. 51/2016).

3. Exigența legalității în procedurile penale. Principiul legalității procesuale reprezintă o consacrată a principiului *nullum iudicium sine lege*, precum și a principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică în scopul asigurării unei garanții efective pentru a preveni arbitrarul în materie de urmărire penală, condamnare sau aplicare a pedepsei (CtEDO, *S.W. c. Regatului Unit*, hotărârea din 22 noiembrie 1995, parag. 34).

În realizarea actului de justiție penală, *legalitatea procesuală* se completează cu legalitatea incriminării, potrivit căreia infracțiunile trebuie prevăzute în mod clar, precis și previzibil de lege (*nullum crimen sine lege*), și cu *legalitatea pedepsei*, potrivit căreia pedepsele și măsurile ce pot fi luate împotriva persoanelor care săvârșesc infracțiuni trebuie să fie prevăzute mod clar, precis și previzibil de lege (*nulla poena sine lege*).

Ca efect al principiului legalității, în procesul penal, sub aspect procedural, este aplicabil numai *principiul imediatei aplicări a legii de procedură* (a se vedea *infra* comentariul art. 13). Excepțiile de la acest principiu trebuie să fie explicit prevăzute în lege, nefiind posibilă stabilirea lor pe cale de interpretare.

Deși art. 2 C.proc.pen. face referire numai la procesul penal, față de aplicabilitatea generală a art. 1 alin. (5) din Constituție ce impune necesitatea respectării legii, opinez că principiul legalității este incident nu numai în cadrul procesului penal, ci în toate procedurile penale. În acest sens, în doctrină (Gh. Mateuț, op. cit., p. 63) s-a arătat că formularea art. 2 C.proc. pen. „este defectuoasă, deoarece nu ține seama de obiectul normelor de procedură penală. Din această perspectivă, credem că el trebuie extins și cu privire la desfășurarea celorlalte proceduri judiciare penale, neputând fi restrâns doar cu privire la desfășurarea procesului penal”.

În cadrul procedurilor penale, *autoritățile judiciare* trebuie să își desfășoare activitățile cu respectarea regulilor procedurale prevăzute de Constituție, de noul Cod de procedură penală sau de alte legi speciale ce cuprind dispoziții procedurale penale; sunt asigurate astfel protecția persoanelor împotriva ingerințelor autorităților judiciare în drepturile și libertățile garantate de lege, dar și exigența dreptului la un proces echitabil.

În vederea asigurării caracterului echitabil al procesului penal, trebuie respectate drepturile și garanțile procedurale prevăzute, în favoarea părților sau a altor participanți la proceduri, de reglementările UE în materie procesual penală, precum și de pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

În unele situații, organele judiciare pot apela la suplimentul analogic, care reprezintă mijlocul prin care este complinită o lacună a normei procedural-penale prin aplicarea, prin analogie, a unei/unor dispoziții ce reglementează în mod explicit o materie similară; nu se poate ajunge pe această cale la crearea unei situații defavorabile persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni (în același sens, Gr. Theodoru, Tratat de drept procesual penal, op. cit., 2008, p. 52-53).

Aplicarea principiului proporționalității ingerinței în dreptul fundamental cu scopul urmărit prin aceasta are ca premisă respectarea principiului legalității, în sensul că ingerința trebuie să fie prevăzută de lege.

Legea procesuală prevede o serie de garanții în vederea asigurării efectivității principiului legalității:

- (i) aplicarea sancțiunii nulității actelor procesuale sau procedurale nelegale;
- (ii) aplicarea sancțiunii excluderii probelor nelegal sau neloial administrate;
- (iii) aplicarea sancțiunii amenzii judiciare;
- (iv) controlul legalității actelor procesuale: de către procuror cu privire la activitatea organelor de cercetare penală; de procurorul ierarhic superior celui care a efectuat sau supravegheat urmărirea penală; de judecătorul de cameră preliminară cu privire la legalitatea sesizării, a efectuării actelor de urmărire penală și a administrării probelor; de judecătorul de cameră preliminară cu ocazia soluționării unei plângeri cu privire la soluțiile de clasare ori în procedura verificării legalității și temeinicie soluției de renunțare la urmărirea penală; de instanța de judecată sesizată cu judecarea cauzei; de instanțele de control judiciar care judecă în cîile de atac.
- (v) controlul regularității rechizitorului pentru a determina dacă acesta își poate îndeplini funcția idonee de a investi instanța;
- (vi) aplicarea de sancțiuni disciplinare magistraților care au încălcat grav normele de procedură (art. 98-101 din Legea nr. 303/2004, republicată); deopotrivă, trebuie avută în vedere posibilitatea persoanei private nelegal de libertate sau care a fost victimă unei erori judiciare de a obține despăgubiri de la statul român, ca efect al încălcării exigențelor de legalitate procedurală. Deopotrivă, nu trebuie omise noile condiții de angajare a răspunderii patrimoniale a magistratului prin exercitarea acțiunii de regres a statului. Astfel, potrivit art. 96 alin. (8) din Legea nr. 303/2004, republicată, statul, prin Ministerul Finanțelor Publice, va exercita acțiunea în regres împotriva judecătorului sau procurorului dacă, în urma raportului consultativ al Inspecției Judiciare și al propriei evaluări, apreciază că eroarea judiciară a fost cauzată ca urmare a exercitării de judecător sau procuror a funcției cu rea-cerință sau gravă neglijență.

22 Încălcările legii procesuale pot conduce la reținerea întrunirii elementelor constitutive ale unor infracțiuni contra înfăptuirii justiției (mărturia mincinoasă – art. 273 C.pén.; comiterea intereselor justiției – art. 277 C.pen.; cercetarea abuzivă – art. 280 C.pen. etc.).

Art. 3. Separarea funcțiilor judiciare

(1) În procesul penal se exercită următoarele funcții judiciare:

- a) funcția de urmărire penală;
- b) funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;
- c) funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată;
- d) funcția de judecată.

(2) Funcțiile judiciare se exercită din oficiu, în afară de cazul când, prin lege, se dispune altfel.

(3) În desfășurarea aceluiasi proces penal, exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare, cu excepția celei prevăzute la alin. (1) lit. c), care este compatibilă cu funcția de judecată, mai puțin când se dispune începerea judecății potrivit art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c).

(4) În exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată.

(5) Asupra actelor și măsurilor din cadrul urmăririi penale, care restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, dispune judecătorul desemnat cu atribuții în acest sens, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

(6) Asupra legalității actului de trimitere în judecată și probelor pe care se bazează acesta, precum și asupra legalității soluțiilor de netrimiteră în judecată se pronunță judecătorul de cameră preliminară, în condițiile legii.

(7) Judecata se realizează de către instanță, în complete legal constituite.

Corelații legislative: art. 346 alin. (7), art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) C.proc.pen.

Comentariu

Sumar

1. Noțiune	13
2. Scurt istoric al separației funcțiilor judiciare în procesul penal român	14
3. Conținutul funcțiilor judiciare	15
3.1. Funcția de urmărire penală (de anchetă)	15
3.2. Funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală	16
3.3. Funcția de verificare a legalității trimiterii sau netrimiterii în judecată	17
3.4. Funcția de judecată	19
4. Efectele separației funcțiilor judiciare	20

1. Noțiune. Spre deosebire de procesul civil, unde singura funcție ce se exercită este cea de judecată, în procesul penal faza de judecată este precedată, în general, de activități investigative desfășurate în vederea strângerii de probe. Analiza comparativă a sistemelor de drept penal european relevă că *modelul weberian al „tipului ideal” (Idealtyp)* în care procesul penal constă într-o singură fază, cea de judecată, nu a fost îmbrățișat față de particularitățile procesului penal în care victimă originară a infracțiunii – statul și societatea – reacționează prin reprezentanții săi (Ministerul Public) în vederea strângerii de probe și tragerii la răspundere penală a infractorului. Astfel, se remarcă existența în procesul penal și a altor funcții decât cea de judecată.

Codul de procedură penală a reglementat explicit principiul separației funcțiilor judiciare, prevăzând în art. 3 alin. (1) că: „În procesul penal se exercită următoarele funcții judiciare: funcția de urmărire penală; funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală; funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată; funcția de judecată”.

În mod tradițional, în doctrină se arată că acest principiu presupune existența în cadrul procesului penal a unei separații a funcțiilor de acuzare, instrucție și judecată, astfel încât o persoană ce exercită una dintre aceste funcții să nu mai poată îndeplini în aceeași cauză penală niciuna dintre celelalte două funcții judiciare (*S. Guinchard, J. Buisson, Procédures pénales*, 4e édition, op. cit., p. 337-345; *F. Tulkens, La procédure pénale: grandes lignes de comparaison entre systèmes nationaux*, în *M. Delmas-Marty, Procès pénal et droits de l'homme*, op. cit., p. 41 și urm.). Astfel, principiul separării funcțiilor judiciare este în procedura penală similar principiului separării puterilor în stat în dreptul public (*J. Pradel, Procédures pénale*, 10e édition, op. cit., p. 25).

Având în vedere acest sistem newtonian de separare și echilibrare între autoritățile judiciare, noul Cod de procedură penală a reglementat explicit două dintre cele trei funcții judiciare clasice, respectiv *funcția de urmărire penală (de anchetă)* și *funcția de judecată*. Noul Cod de procedură penală nu a prevăzut funcția de instrucție, preferând să facă trimitere

la activitățile care formează nucleul atribuțiilor judecătorului de drepturi și libertăți sau ale celui de cameră preliminară, instituți de noua codificare. Deși activitățile pe care acești doi judecători le desfășoară nu constituie manifestări ale funcției de instrucție în sens clasic, putem vorbi totuși de o metamorfozare a acestei funcții sub imperiul necesității protecției drepturilor omului, în ceea ce privește activitatea judecătorului de drepturi și libertăți.

- 5 Modalitatea de reglementare a principiului în Codul de procedură penală lasă să se întrevadă faptul că viziunea separatistă nu are la bază, în principal, un concept de separație organică a organelor judiciare care exercită aceste funcții, ci, mai degrabă, o viziune subsumată exigenței de imparțialitate funcțională (obiectivă), privită drept componentă a echitabilității procedurii, având în vedere că dispozițiile art. 3 alin. (3) C.proc.pen. leagă separația funcțiilor judiciare de instituția incompatibilității.
- 6 Pe lângă aceste patru funcții judiciare explicit prevăzute de Codul de procedură penală, considerăm că ar mai trebui reținută și *funcția de executare, corespunzătoare ultimei faze a procesului penal*, care este exercitată potrivit competențelor specifice, în principal, de instanța de executare și, în subsidiar, de judecătorul delegat cu executarea.
- 7 **2. Scurt istoric al separației funcțiilor judiciare în procesul penal român.** Înainte de perioada iluministă (sec. XVIII), în perioada medievală se considera că organul cel mai bine plasat să judece o cauză era chiar cel care strânsese probele (inclusiv în camera de tortură). Tortura în procedura audierii constituia regula, inclusiv în caz de recunoaștere a faptei când se considera că în acest fel proba devinea mai credibilă și erau create premisele obținerii de noi date cu privire la fapte care nu formau încă obiectul investigației.
- 8 Cele două evenimente majore de la finalul sec. XVIII (Războiul de Independență american și Revoluția Franceză) au condus și la o modificare structurală în gândirea juridică reflectată la începutul sec. XIX în Codul Napoleon potrivit căruia intruziunile în drepturile fundamentale trebuie să intre, în principiu, în competența judecătorului.
- 9 Orientarea către protecția drepturilor omului, chiar dacă în stadiu incipient, s-a reflectat și în codificările elaborate în sec. XIX și în prima jumătate a sec. XX, una dintre modalitățile în care s-a obiectivat fiind separarea funcțiilor judiciare.
- 10 În acest sens, Codul de procedură penală din 1936 a structurat procesul penal în mai multe faze (primele cercetări, urmărirea, instrucția și judecata), consacrand astfel implicit separarea funcțiilor judiciare.
- 11 Având în vedere împărțirea infracțiunilor în Codul penal din 1936 în crime, delicte și contravenții, Codul de procedură stipula că primele cercetări se puteau face în orice cauze, putând însă epuiza investigația numai în privința delictelor și contravențiilor.
- 12 În urma primelor cercetări se putea pune în mișcare acțiunea penală, fiind astfel declanșată fază urmăririi. Punerea în mișcare a acțiunii penale intra, în principiu, în competența procurorului, care supraveghează și îndrumă activitatea poliției judiciare, acesta nefiind perceput ca un organ de investigație în considerarea calității sale de parte în procesul penal.
- 13 În cazul crimelor și al delictelor grave prevăzute explicit de lege, Codul de procedură penală din 1936 prevedea caracterul obligatoriu al instrucției, funcție care era exercitată de judecătorul de instrucție. În celealte cauze instrucția era facultativă, lăsată la aprecierea procurorului care putea sesiza *printr-un rechizitoriu introductiv* judecătorul de instrucție atunci când aprecia că, față de complexitatea cauzei, era necesară instrucția